

Sònia Gros Lladós, «Aquella dolçor amarga».
La tradició amatòria clàssica en el “Curial e Güelfa”, València,
Publicacions de la Universitat de València, 2015

Jordi Redondo
(Universitat de València)

El volum que ressenyem, acuradament editat pel Servei de Publicacions de la Universitat de València, recull la tesi doctoral de Sònia Gros Lladós, presentada a la UNED sota la direcció de la professora Júlia Butinyà. Es tracta de l'estudi literari més complet sobre el *Curial e Güelfa* –d'ara endavant, *CeG*–, i no volem encetar aquesta valoració sense uns mots d'agraïment a l'autora per la cabdal contribució que ha fet, amb una felicitació que fem extensiva a la seua mestra. La investigació parteix de l'edició d'Antoni Ferrando, com la pròpia autora explicita (pàg. 41)¹. També adopta els punts de vista del professor Ferrando en altres aspectes de gran importància, com ara la datació de l'obra (pàg. 26) o l'ambient de l'Humanisme italià on es va crear (pàg. 146, n. 166), tot i que l'objectiu propagandístic de la novel·la no sembla rebre un recolzament tan explícit. L'excel·lent formació acadèmica de Gros li ha permès d'atacar de manera reeixida una mena de cerca per a la qual calen coneixements no pas minsos, i per a la qual el nostre company Xavier Gómez i Font havia fet contribucions assenyades².

L'autora mostra amb claredat les seues cartes en inscriure el seu estudi dins l'àmbit de la literatura comparada i més en concret del de la tradició clàssica, a més de referir-lo tant al pla de la producció literària de l'època com al de la creació i recepció literàries des de l'època clàssica (pàg. 20)³. També els més importants elements conceptuals estan manllevats a la teoria literària elaborada pels classicistes, incloent-hi les contribucions més recents dels especialistes contemporanis (pp. 22-23). La familiaritat amb aquest discurs teòric permet a Gros introduir les seues pròpies opinions (pàg. 48, n. 21). Entre les virtuts de l'obra que ressenyem hi ha un important aspecte

1. A. Ferrando (ed.), *Curial e Güelfa*, Tolosa, 2007. Vegeu-ne les ressenyes de J. Butinyà, *Estudis Romànics*, 31, 2009, pp. 508-516; V. J. Escartí, *eHumanista*, 14, 2010, pp. 300-308, i *Tirant*, 13, 2010, pp. 98-104.

2. X. Gómez i Font, “*Curial e Güelfa*: petges mitològiques”, *Caplletra*, 3, 1988, pp. 4-68; “Les Metamorfosis (d'Ovidi?) en *Curial e Güelfa*”, *Estudis de llengua i literatura catalanes*, XXVI (= *Miscel·lània Jordi Carbonell*, 5), 1993, pp. 71-83.

3. F. García Jurado, “El encuentro complejo entre Proust y Proporcio. Literatura latina y estéticas de la modernidad”, en L. Carriedo i M. L. Guerrero (eds.), *Marcel Proust: écriture, réécriture. Dynamiques de l'écriture esthétique*, Bruxelles, 2010, pp. 95-113.

metodològic que cal subratllar, pel fet que l'autora aconseguix també fer una correcta lectura de l'horitzó de recepció que *CeG* presenta per a cada motiu. Gros dibuixa amb encert un panorama crític escindit, segons que tendeixi o no a minimitzar la recepció d'Ovidi a la literatura catalana tardomedieval (pp. 33-35). Clarament alineada amb la segona opció, Gros afirma el caire humanista –no fa servir el terme, però– de l'autor del *CeG* (pàg. 39). Una bona part de les seues observacions resulten adients per a molts altres textos, i en primer lloc per al *Tirant lo Blanc*, qüestió que per ella sola ens ocuparia tot l'espai disponible i que ens limitem a assenyalar.

El volum està articulat en dues parts: una primera, on Gros examina les relacions entre el *CeG* i el gènere de l'elegia eròtica llatina (pp. 31-174); i una segona, on analitza la influència entre el *Decamerone* de Boccaccio sobre la novel·la catalana (pp. 175-323), d'acord amb les bases teòriques formulades per Butinyà⁴. La lectura esdevé còmoda mercès a la bona estructuració del discurs i a l'àgil redacció.

La segona part del volum s'ocupa d'una recepció de segon grau, la que imita els clàssics mitjançant el *Decameró* boccaccià. Però una vegada i una altra Gros registra també la presència d'altres gèneres i autors: la de Macrobi ha sigut reconeguda per Butinyà i per Mesa⁵; la *Historia Apollonii regis Tyri* per la mateixa Gros⁶, el mateix que l'epistolografia eròtica⁷. Falta afegir-hi la novel·la cavalleresca bizantina, que l'autora no reconeix perquè pensa tan sols en la producció d'època imperial⁸, i la comèdia, que aporta personatges com el de la criada de confiança (pàg. 270; vegeu també pàg. 295 i n. 270).

Ultra la nostra felicitació per la cura amb què l'autora ha escatit la qüestió del deute del *CeG* amb l'elegia eròtica llatina amb solvència, autoritat i lucidesa, hi ha un matís no gens petit que voldríem remarcar. Creiem que hauria d'haver tingut en compte que l'elegia eròtica llatina té un model determinant a l'elegia eròtica grega, i que al seu torn aquesta ha estat en molt fluïda relació amb el gènere de la novel·la, fins al punt que Lavagnini veia l'origen de l'una a partir de l'altra⁹. També, quan parla de les dues perspectives de l'erotisme al gènere de l'epigrama (pàg. 43, n. 16) hauria d'haver tingut present la influència de la novel·la, el caire de la qual respecte de l'erotisme ha sigut objecte d'una molt difosa cerca per part de David Konstan¹⁰. La voluntat moralitzant dels autors de novel·la es reproduïx, doncs, en l'autor de l'obra catalana¹¹. També es deu a un motiu desenvolupat i sistematitzat per la novel·la l'eina de la tempesta com a desllorigador de la situació (pàg. 50 i n. 24), i que la literatura medieval coneixia perfectament mitjançant la ja esmentada *Historia Apollonii regis Tyri*¹². I el mateix hem de dir del motiu del metge que no sap diagnosticar

4. J. Butinyà, "Boccaccio y Dante en el *Curial e Güelfa*", *Epos*, 7, 1991, pp. 259-273.

5. J. F. Mesa, "Las fuentes del latín del *Curial e Güelfa*", en A. Ferrando (ed.), *Linguistic and Cultural Studies on Curial e Güelfa, a XVth century anonymous chivalric romance in Catalan language*, Amsterdam, 2012, pp. 387-428 (pp. 408-422).

6. L'autora reconeix la presència d'aquest text a la novel·la II.6 (pàg. 199, n. 44), però no pas a la següent, on es registren les escenes de la dansa del banquet amb què l'heroïna obsequia el seu hoste (pp. 207-208) i el nom d'Antígon (pàg. 212).

7. A la novel·la II.8 hi ha la influència d'una de les cartes d'Aristènet (pàg. 223, n. 91).

8. S. Gros, "Aquella dolçor amarga", pp. 212-213: "L'escena remet evidentment a un context cavalleresc, aspecte que crida poderosament l'atenció atès el tipus de relat, una novel·la bizantina d'ambientació oriental...". Val a indicar, *sapientia pauca*, que aquesta novel·la bizantina és definida, precisament, com a *cavalleresca*.

9. B. Lavagnini, *Le origini del romanzo greco*, Pisa, 1921.

10. D. Konstan, *Sexual Symmetry. Love in the Ancient Novel and Related Genres*, Princeton UP, 1994.

11. Vegeu al respecte la proposta de J. Butinyà, "Sobre l'autoria del *Curial e Güelfa*", *BRALB*, 41, 1987-1988, pp. 63-119.

12. Per a la recepció d'aquest motiu clàssic a la *Historia Apollonii regis Tyri*, vegeu el recent treball de M. Carmignani, "La tempesta en la *Historia Apollonii regis Tyri*", *Cuadernos de Filología Clásica. Estudios latinos*, 3, 2014, pp. 19-36.

la greu malaltia de qui en realitat pateix les inclemències d'Eros (pp. 93-94 i 302)¹³; i del motiu del judici com a mitjà per determinar si una dona és justament acusada d'adulteri¹⁴. Precisament, una de les mancances que l'autora troba al que per ella és l'aplicació del model de l'elegia eròtica a la creació del *CeG*, la falta de reflex de la *militia amoris* (pp. 168-170), s'entén millor si entenem l'obra des de la perspectiva de la novel·la. El mateix s'esdevé amb les escenes d'anagnòrisi (pp. 235), amb l'enamorament sobtat (pp. 103-106 i 297)¹⁵, i amb l'intercanvi epistolar dels amants¹⁶, que no constitueixen elements nuclears de l'elegia eròtica, ni la grega ni la llatina, però sí, en canvi, de la novel·la.

Potser per la seua avaluació de tots aquests elements, l'autora apunta cap a un diferent model de gènere, el de la novel·la llatina –tot i que accepta el model grec per a algunes de les *novelle* del *Decameró* (pàg. 265, n. 198). Segueix aquí Bakhtín, segons el qual a la novel·la grega no es dona cap canvi del o els protagonistes, però sí a la llatina (pàg. 237, n. 118). L'asserció del teòric rus no sembla definitiva, atès que l'anomenat *Bildungsroman* està precisament a la base del desenvolupament del gènere¹⁷, sense oblidar per això que l'autèntica transformació psicològica i moral és la que s'aconseguiria en els receptors de les obres. Però fins i tot si acceptàvem com a vàlida aquesta distinció –que no ho fem, malgrat Bakhtín¹⁸–, el gruix de les evidències assenyalen el pes del gènere de la novel·la grega antiga.

Altres gèneres de la literatura clàssica resulten menys determinants, però igualment presents al *CeG*. És el cas, per exemple, dels catasterismes a III 294 (pàg. 116), o de la tragèdia, a la qual es deu el personatge del pedagog –no pas ancià, *tout court*– (pàg. 136) que aconsella el(s) jove(s). Gros arriba a plantejar-se si l'autor de l'obra no podia tenir accés a la creació d'Eurípides (pàg. 183, n. 7), tot i que malauradament no aprofundeix en aquesta cerca.

Algunes indicacions finals remetent a qüestions més secundàries. La més rellevant és la relativa a la utilitat que hagués tingut un doble índex, d'autors i passatges citats, d'una banda, i temàtic, d'una altra. Per a ulteriors edicions, sembla més adient d'escriure *Motiv*, *Leitmotiv*, etc., d'acord amb l'ús a la gramàtica alemanya; a la bibliografia falta esmentar Moya i Ruiz de Elvira (citada a la

13. El tòpic es registra també a obres més sensibles a l'empremta del folclorisme: així s'esdevé amb la figura de Quir Mossè a la *Història de Jacob Xalabín*. Un altre element d'origen folclòric és el de l'enamorament d'oides, present a la novel·la IV.4 del *Decameró* (pàg. 248).

14. Llevat de les *Històries pastorils* de Longus, les altres novel·les presenten totes elles aquest tòpic perfectament desenvolupat. La novel·la cavalleresca bizantina l'heretarà també. Per a l'època tardomedieval vegeu M. Schlauch, *Chaucer's Constance and Accused Queens*, Nova York, 1969, pp. 62-63.

15. N'ha tractat recentment J.J. Pomer Monferrer, "La mirada de l'amor a la novel·la grega antiga", *Omnia uincit amor: la literatura eròtica clàssica i la seua recepció*, Universitat de València (26 i 27 de febrer del 2015) [en premsa].

16. S. Gros, op. cit., pp. 71-72, comenta encertadament com la dama sap de lletra i llegeix determinada literatura, però caldria apreciar el paper de l'intercanvi epistolar com a eina de comunicació i de revifament de la flama amorosa. Precisament en relació amb l'obra catalana, vegeu l'article de J.J. Pomer Monferrer, "Les cartes d'amor a la novel·la grega antiga i al *Curial e Güelfa*", *Scripta*, 4, 2014, pp. 1-10.

17. El tema ja fou discutit i teoritzat a un brillant article per B. Zimmermann, "Roman und Enkomion. Xenophons Erziehung von Kyros", *WJA*, 15, 1989, pp. 97-105; nosaltres vàrem posar en relació els gèneres de la retòrica epidíctica i la novel·la a J. Redondo, "L'art retòric de Xenofont i la composició de l'*Agésilau*", *Itaca. QCCC*, 6-8, 1990-1992, pp. 83-114.

18. S'ha arribat a reconèixer la importància d'aquesta transformació interior a les obres més antigues del gènere; cf. A. Tagliabue, "The Ephesiaka as a Bildungsroman", *Ancient Narrative*, 10, 2012, pp. 17-46. Per consegüent, el *Dafnis i Cloe* no seria una excepció, com ho havia reconegut J. R. Morgan, "Erotikà mathémata: Greek roman as sentimental education", en A. H. Sommerstein & C. Atherton (eds.), *Education in Greek Fiction*, Bari 1996, pp. 163-189. Vegeu també C. Imbert, "Le roman grec: du protreptique à l'éducation sentimentale", en M. F. Baslez, P. Hoffmann & M. Tredé (eds.), *Le monde du roman grec*, París, 1992, pp. 321-338; S. Lalanne, *Une éducation grecque. Rites de passage et construction des genres dans le roman grec ancien*, París, 2008. La rellevància del trànsit interior dels protagonistes és també reconeguda per M. A. Rodríguez Fontela, *La novela de autoformación: una aproximación teórica e histórica al 'Bildungsroman' desde la narrativa hispánica*, Kassel, 1996, pp. 121-122.

pàg. 31)¹⁹; pel que fa a la relació d'Ibn Hazam amb la literatura clàssica (cf. pàg. 38) hi ha una important contribució de Jaime Sánchez Ratia²⁰.

En definitiva, ens trobem davant d'una llüida aportació al coneixement de la nostra novel·lística. L'avinentesa de la publicació ens fa esperar el millor d'ulteriors contribucions de Sònia Gros Lladós, a les quals restarem ben atents. Diríem que ella mateixa sembla entrellucar temes de gran interès, com ara la relació de l'obra –i del seu autor– amb la poesia de Juan de Mena i el marquès de Santillana, i amb altres tradicions romàniques.

19. F. Moya & A. Ruiz de Elvira, *Propercio. Elegías*, Madrid, 2001.

20. J. Sánchez Ratia, "Elementos griegos y helenísticos en *El collar de la paloma* de Ibn Hazam al-Andalusí", en L. Pomer, J. Redondo, J. Sanchis & J. L. Teodoro (eds.), *Les literatures antigues a les literatures medievals*, Amsterdam, 2008, pp. 151-174. Sánchez Ratia és també autor d'una nova traducció castellana, *El collar de la paloma (el collar de la tórtola y la sombra de la nube)*, Madrid, 2009, que actualitza la de García Gómez.